

Príspevok do ankety časopisu OS k decembru 2006

Ladislav Kováč, biológ

Ľudovít Štúr je prvý z trojice mužov (druhým a tretím sú Milan Štefánik a Alexander Dubček), ktorých možno označiť za klasikov slovenskej politickej teórie. Teórie, vyjadrenej nie ani tak konceptmi, ako skôr osobnými svetmi emócií a životnými osudmi (s podobným tragickým koncom) všetkých troch protagonistov. V niektorých charakteristických (i charakterových) črtách sú si tak blízki, že by som si trúfol označiť ich za jednovaječné trojčatá, keby ich rozdielne roky narodenia neradili do rozdielnych generácií (1815, 1880, 1921). Mój názor na politickú teóriu Ľudovíta Štúra vyjadril materiál, ktorý vyšiel v dvoch pokračovaniach v týždenníku Domino efekt pred 12 rokmi, v r. 1994, v č. 35 a 36. Ostal vtedy v podstate nepovšimnutý. Budem rád, ak ho redakcia Osi v nezmenenej podobe znovu uverejní; myslím si, že nestratil na aktuálnosti – hádam nie ešte celkom ani v tom, pred čím varoval.

1. Šanca pre Slovensko

Tivodul' Rúťš

Názov „Šanca pre Slovensko“ niesol program, ktorý nepolitickí politici Verejnosti proti násiliu pripravili po páde komunizmu pre prvé demokratické voľby v roku 1990. Slovenskú skutočnosť zrejme celkom chybné odhadli. Za štyri roky „nepolitická politika“ slovenských liberálnych demokratov došancovala: destabilizácia Československa po týchto prvých voľbách; krach vo voľbách v roku 1992; vypadnutie Slovenska z najperspektívnejšieho postkomunistického štátu; neistota a zmätky pred voľbami roku 1994. V zložitej predvolebnej situácii článok, ktorý redakcia uverejňuje, stavia pred Slovensko jasne formulovaný program. Zásluha jeho autora je v tom, že sa mu podarilo zložiť do konzistentnej podoby či už vedomé zámery alebo neuvedomené smerovania viacerých politických strán a hnutí, ktoré sa budú uchádzať o priazeň voličov v jesenných voľbách. K článku sa vrátíme poznámkou v budúcom čísle.

Doba nás vážnym hlasom vyzýva k činu, a tu je najviac potrebné dohodnúť sa. Kto z vás si nepovzdychol nad tu žijúcim národom, nad nešťastím, ktoré ho prenasleduje tisíc rokov? Prestaňte s chválospevmi na demokraciu u starých Slovanov, nepreliievajte slzy nad utrpením národa, ktoré mu pripravila barbarská áziatská horda, ale prejavte spravodlivú nevôľu nad slabosťou, nerozvážnosťou a bezradnosťou nášho národa!

K predstave o servílnosti, ktorú nám neustále predsúvajú cudzinci, prispela vo veľkej miere naša vlastná a nám drahá skromnosť a pokora, ktoré sú hádam najkrajšími cnosťami spájajúcimi silu s obetavosťou. Kto sa môže pochváliť tým, že si zachoval svoj národný svojráz v najtvrdšom otroctve počas takého dlhého času ako my, komu sa podarilo zostať nedotknutým tak ako nám?

Každý národ prichádza so stratou svojej politickej samostatnosti o svoju česť, a ten, kto nepretržite len slúži, je slabý a neschopný. Pre nás je národná otázka tou určujúcou, prvoradou, najdôležitejšou.

Za Čechmi niet čo putovať

Česi sú medzi ostatnými Slovanmi neoblíbení a u niektorých, ako napríklad u Poliakov, dokonca nenávidení. V Čechách politicke strany vznikajú z unáhlenosti, z chvastúnstva a v honbe napodobňovať Západ, ktorého konštitúcie a konštitucionálne hry sa Čechom tak páčia. V Čechách si našiel ihneď svojich prívržencov aj radikalizmus, aj republikanizmus, aj komunizmus; jedni pustia tieto západné produkty do sveta a druhí ich opakujú ako papagáji bez toho, aby pochopili čo len zamak z ich významu. Takto sa Čechy stále viac odcudzujú západnými ideami slovanstvu a brzdia jeho vývoj. Takto strácajú význam starí, múdri vodcovia čisto národného smeru. Úprimne povedané, očakávali by sme od Čechov viac rozvážnosti a taktu; ich vyrovnaný postoj nás v to oprávňoval dúfať až do najnovších udalostí, no sklamali sme sa. Tým však aj odpadá z ich strany nárok na hegemoniu nad ostatnými slovanskými kmeňmi.

Literatúra sa tu síce usilovne pestuje, ale v duchovných vedách, vo filozofii, v histórii a inde sa nenájde nič pozoruhodného. Vývin technických vied sa teší väčšiemu úspechu; idolom je majetok, po ktorom národ túži. Čechy sa zbavia cudzích príveskov, ale nie cestou, po ktorej kráčajú, cestou takzvaných liberálnych, nezmyselných západoeurópskych teórií, ale cestou, na ktorú sa chystajú všetky ostatné kmene, slovom, cestou slovanstva.

Židia: tento cudzí národ, nespojený nijakým putom s naším národom, národ ktorý zo zásady zavrhol kresťanstvo a preto nepoznal lásku k blížnemu, hrozným spôsobom šafáril medzi našimi kmeňmi. Bezohľadne vyciaval v svoj prospech úbohý ľud a snažil sa ho mnohorakým spôsobom zviest' a morálne rozložiť. Odtiaľ pramení hlboká antipatia našich kmeňov voči tomuto Bohom zabudnutému národu.

Cesta na Západ by bola cesta do záhuby

Západ bol vždy egoistický a v poslednom čase upadol do toho najvulgárnejšieho sebeckta. Emancipovaný Západ uteká z opustených kostolov, vrhá sa do všetkých možných životných pôžitkov a každý tak, ako vie, chlípne plnými dúškami rozkoš, akoby si tým chcel nahradiť odriekanie, ktoré si predtým nechal vnútiť náboženstvom.

S týmito zhubnými smermi v oblasti cirkevnej a náboženskej prebiehajú na Západe súbežne ničivé úsilia v štáte a meštianskej spoločnosti. V politickej oblasti sa stáva mierou všetkých štátnych operácií jednotlivec, jeho zachovanie a ochrana, on teda tvorí v konečnom dôsledku základ štátu; neverec a komunista sa duchovne silno priťahujú, pretože obaja sa vysmieávajú zo všetkých autorít. Komunizmus dospel k tomu istému cieľu ako náboženská ľahostajnosť a odklon od kresťanstva.

Francúzska republika je sama o sebe paradoxom a ako taká nemá životnú schopnosť a budúcnosť. O štátnych záležitostiach tam teraz rozhodujú milióny ľudí. Milióny ľudí, z ktorých väčšina je surová, neoboznámená s podstatou a potrebami štátu a nemajetná. Ďalšia takzvaná osvietená skupina sa skladá väčšinou z ľudí, ktorí sú rozdelení do rôznych táborov podľa svojich politických názorov, majú vyhranené politické predstavy a usilujú sa ich presadiť za každú cenu. V rozštiepených názoroch a stranách bude chýbať jednota. Vo Francúzsku vládne okrem toho hlboká mravná skaza a jej dôsledkom musela byť aj skazenosť v názoroch.

O nič lepšie to nevyzerá v západnej Európe s takzvanými ústavnými štátmi, ktoré sú takisto napadnuté chorobou. Štátna moc je u nich tak rozdelená, že jej jedna časť prináleží ľudu, druhá však vláde; tá prvá je zákonodarná, avšak tá druhá je výkonná. Toto zriadenie spočíva na rozdelení toho, čo nevyhnutne patrí spolu. Parlamenty sa zvrhli! Najdôležitejšiu úlohu tu zohrávajú ženy, ktoré sa vždy riadia pocitmi a nárúživosťou a významne ovplyvňujú porady. Každý z poslancov chce hovoriť len pred týmto publikom, chce sa ukázať a zažiariť predovšetkým pred ženami vo svojej štátnickej múdrosti a talente, a ženy sa na týchto pánov blahosklonne dívajú, dokonca ich k tomu povzbudzujú svojím ľahko rozlúšiteľným pohľadom, a tak títo páni nedospejú pre samé rečenie a vystatovanie sa k nijakému rozhodnutiu. Za poslancov sa volí tiež hocikto bez ohľadu na vek, rovnako starší ľudia ako holobriadkovia.

Aj veda a umenie neustále klesajú zo svojich výšin. V histórii Angličania majú niekoľko pozoruhodných vecí, Francúzi sa tiež môžu v oblasti histórie pochváliť niekoľkými duchaplnými dielami, tie sú však bez hlbšieho ponoru a pevnejšieho základu. Aj umenie začína na Západe upadať.

Francúzsky národ sa nedokáže vyvíjať organicky, neustále osciluje a ustavične je v zajatí politických experimentov, a väčšmi ako vonkajšie, hrozí mu vnútorné nebezpečenstvo. Rozpad a rozklad nemeckej jednoty je zlo, ktorým trpí nemecký národ a my neveríme, že bude mať vôbec niekedy silu, aby sa od tohto zla oslobodil. Anglicko tiež už prekročilo horizont svojej slávy a moci. Radikáli chcú rozšíriť volebné právo na celý národ a chceli by, aby sa na ňom mohli zúčastňovať všetci otcovia rodín bez ohľadu na to, či sú majetní a vzdelaní. Namiesto prvku uvážlivého, postupného pokroku by sa nevyhnutne presadila nestála, potrebným vzdelaním nevyzbrojená masa. Nadarmo by ste kedysi, ale aj dnes, hľadali u Angličanov črty veľkodušnosti, alebo dokonca ľudskosti.

Ak neveríme v ďalšiu silnú existenciu Západu, a jeho národov, máme na to dôvody. Ukazuje sa, že takzvané konštitučné formy štátu sú neudržateľné, nepotrebné, ba dokonca lživé.

Slovensko patrí k slovanstvu a k Východu

Vzhľadom na pomery, v ktorých žijeme, jestvujú len tri možnosti, a podľa nich sa rozchádzajú aj prevládajúce názory: tým prvým je vytvorenie federatívnych štátov, po druhé utvoriť centrum všetkých západných a južných slovanských kmeňov a to tak, že by sa slovanský živel ako najmocnejší stal nositeľom hlavnej politickej moci, a podľa tretieho názoru by sa Slovania celkom a bez výnimky mali pripojiť k Rusku.

Čo by Rusko povedalo na vznik slovanských federatívnych štátov? Predovšetkým by zo zásady a s vypätím všetkých síl bojovalo proti vzniku takéhoto samostatného slovanského štátu a nepripustilo by ho z jedného prostého dôvodu: každý neruský slovanský štát by sa proti Rusku dostal nevyhnutne do opozície a alebo by sa ho principiálne pokúšal pritiahnuť, alebo by proti nemu musel bojovať pomocou západných ideí a národov. A Rusko má moc, obrovskú moc a tým aj poslanie rozmetať všetky slovanské separatistické tendencie a nárokovať si na hegemoniu v celej rodine slovanských národov.

Zostáva len tretia možnosť, totiž pripojenie Slovanov k Rusku – jedine tá je správna a má budúcnosť. Nebolo to práve Rusko, ktoré v našej smutnej minulosti svietilo ako maják v hlbkej noci nášho života? Rusi nenanucovali nijakému zo svojich pokorených národov svoje náboženstvo a reč.

Jediní Slovania, ktorí pociťujú k Rusku nevraživosť, sú Poliaci. Vďaka ich slovanskej povahe však ich odpor k Nemcom ďaleko prevyšuje averziu voči Rusom.

Česi sa v najnovších časoch tiež k Rusku nesprávali veľmi bratsky a čo je skutočne poľutovaniahodné, do ich kníh sa dokonca vkradla okrem iného nenávisť. V niektorých hlavách dokonca strašilo spojenectvo s Nemeckom v prospech českej národnosti, ktorá sa cítila ohrozená Ruskom. My sme presvedčení, že takéto biedne názory čoskoro uvoľnia miesto úplne inému pohľadu, pretože český národ je rozumný a v hĺbke srdca rozhodne s Ruskom sympatizuje. Česi sa musia pripojiť k veľkému celku, lebo v izolácii sa nemôžu udržať a ani nič veľké nevytvoria.

Rusko si jednu ruku ovinulo okolo Ázie, druhú vystiera smerom k Amerike, v strede sa v neprístupnej pozícii obrátilo proti Európe, chrbát má voľný. Napriek tomu, že táto moc dosiahla takúto výšku, nie ona má byť pre Slovanov hlavným dôvodom ich pripojenia k Rusku. Hlavný dôvod spočíva najmä v tvorivej sile ruského národa a v schopnosti udržať všetko, čo vytvoril.

Ruská vláda nevpúšťa do štátu mnohé západné produkty a ľudu sú aj odporne – aj ľud, aj vláda na to majú plné právo. Pokiaľ to myslí vláda s veľkým štátnym celkom dobre, hoci je prísna, alebo dokonca aj tvrdá, ľud jej verí, podriaďuje sa jej a poslúcha ju.

Oprieť sa o slovanské kmene, oprieť sa o celé slovanstvo – to je jediná prirodzená a Rusku primeraná politika. Keď sa raz slovanské kmene, ktoré zatiaľ stoja mimo ruského štátu, s ním spoja do jedného celku, Rusko im bohato nahradí cudzích spojencov.

Slovania nikdy nedokázali urobiť ten správny krok od žúp k štátu. Tento krok spočíva v tom, že sa štátu zverí bez akýchkoľvek obmedzení celá štátna moc. Ak ide o dôležité štátne záležitosti, alebo keď si vláda netrúfa podniknúť niečo na vlastnú päsť, potom si nechá príslušný plán odobrieť župami. Alebo zvoláva k sebe zástupcov najlepších, najkúsenejších a najváženejších žúp, nie preto, aby jej predpisovali zákony, aby tu debatovali a dohadovali sa, aby hrali ústavnú komédiu, ale preto, aby jej poradili ako najstarší z ľudu.

Nemec nosí všetko v hlave, všetko sa mu ukladá do pojmov. Slovan naproti tomu nosí všetko v srdci a duši. V slovanskom štáte musí napokon všetko posvätiť cirkev. Pravoslávie prevyšuje katolicizmus i protestantizmus, opravuje ich nedostatky a jednostrannosti. Radíme Slovanom, aby použili svoju cirkev ako prostriedok na politické zjednotenie. Napriek tomu je jasné, čo sa prostredníctvom slovanstva snažíme dosiahnuť; jeho poslaniu zodpovedá jedine táto cirkev. Slovanstvo sa nikdy nebude znášať s rímskym katolicizmom.

Druhá vec, na ktorú sa musia Slovania pripraviť, je spoločný literárny jazyk. Majú pádny dôvod na to, aby vytvorili jednu literatúru – je to ich ľudská, politická a historická povinnosť. Ruský literárny jazyk je vhodný na to, aby sa stal všeslovanským. O tomto veľkom kroku sa rozhodne až pod tlakom dôležitých politických udalostí.

Prázdna je národná samolúbosť, ktorá v sebe neskrýva nič hlbšie. Ide nám napokon o ľudstvo, ktorého členmi sme spolu s ostatnými národmi.

2. Poznámka k článku Tivodul'a Rúťša „Šanca pre Slovensko“

Ladislav Kováč

V minulom čísle DE uverejnený príspevok vyznieva nápadne aktuálne a pri prvom čítaní sa môže javiť ako montáž z vyjadrení a prejavov súčasných slovenských kultúrnych pracovníkov a politikov, alebo aspoň ako paródia na ne. Väčšina čitateľov

však asi odhalila, že meno autora je pseudonýmom, pospiatky napísaným menom Ľudovíta Štúra. Možno spoznala i to, že je to Štúrov autentický text. Článok je vytvorený z viet, vybratých a usporiadaných zo spisu „Slovanstvo a svet budúcnosti“, ktorý Ľudovít Štúr napísal po nemecky v prvej polovici 50. rokov 19. storočia a ktorý vyšiel v slovenskom preklade Adama Bžocha v roku 1993. S výnimkou medzicitulok všetky vety sú doslovné, neupravené, len ojedinele kvôli stručnosti skrátené. Som presvedčený, že preskúpaním viet nedošlo k nijakému skresleniu Štúrovej výpovede.

Šlo mi o jedno: varovať. Názory niektorých pracovníkov slovenskej kultúry – od Vladimíra Mináča po Romana Kaliského – sa nerodia z okamžitých nápadov: vyrastajú z podložia kultúrnej tradície, ktorá sa tiahne našimi dejinami a ktorej Ľudovít Štúr bol jeden z najvýznamnejších predstaviteľov. Určovala a určuje nie iba názory literátov a publicistov, ale v podstatnej miere aj orientáciu a zámery politikov a ich strán – od Jána Slotu po Jána Čarnogurského. Ak sa tejto tradície nezbavíme, Slovensko nebude schopné odolávať vonkajším a vnútorným príčinám, ktoré ho po rozpade spoločného štátu s Čechmi tlačia na východ, do oblasti politického a ekonomického chaosu. Od toho, čo by nás mohlo nakoniec postihnúť, nie je asi Štúrova vidina porušeného pravoslávneho Slovenska, začleneného do absolutistickej ruskej ríše, príliš vzdialená. Po voľbách 1992, ktoré rozhodli o vypadnutí Slovenska z prosperujúceho Československa, budú voľby 1994 možno druhou osudovou križovatkou: rozhodnú o tom, ktorým európskym smerom sa Slovenská republika poberie.